CONTRIBUTIONS TO THE THEOLOGICAL PROFILE OF TIMOTEI CIPARIU

Simona Oarga (Pintea)
"1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract: Timotei Cipariu is a encyclopedic personality of the Romanian culture with recognized contributions in many areas/fields of science. However, he has not been completely researched/studied and his work has not been entirely published so far. Thus in recent decades, Timotei Cipariu as a writer is a revelation of the Romanian literature. The same is true/goes for his contributions in the field of theology.

The present study aims at sketching a portrait of the theologian Timotei Cipariu, through a reflection of his writings/works and achievements in this field of knowledge. Finally, a better knowledge of his theological profile could mean a modest contribution to turning to good account the studies on this "encyclopedic personality" of Blaj.

Keywords: Şcoala Ardeleană (the Transylvanian School), theologian, biblical theology, the Bible, relatinization.

Timotei Cipariu a fost un vrednic şi harnic slujitor, nu doar al neamului românesc, al limbii şi istoriei acestuia, ci şi al Bisericii sale Română Unită cu Roma, Greco-Catolică. Mai mult, faptul de a fi mădular al ei şi de a o sluji, a fost pentru „omul deplin al Blajului"[1] o mare onoare pe care nu a ezitat să o mărturisească public: „A fi de o confesiune cu toată viţa latină şi cu cea mai mare parte a naţiunilor celor mai civilizate [...], îmi ţin [...] de onoare"[2].

Modurile în care Cipariu a exercitat această slujire sunt multe şi felurite. A fost preot[3], asesor consistorial, canonic mitropolitan şi prepozit[4], candidat, după moartea mitropolitului Alexandru Şterca Şuluţiu, la scaunul de mitropolit al Bisericii Române Unită cu Roma, Greco-Catolică, de care a fost la o distanţă de numai zece voturi[5], profesor şi director al gimnaziului[6], profesor de filosofie, de dogmatică şi apoi de studiu biblic la Seminarul Teologic din Blaj, restaurator şi prefect al Tipografiei Seminarului Diecezan vreme de trei decenii (1833-1863)[7]. Timotei Cipariu s-a achitat întotdeauna cu cinste de însărcinările primite. Deşi acestea l-au solicitat mult, a reuşit mereu să se impună, depăşind dificultăţile şi imprimând progres sectoarelor, fie ele strict ecleziastice, didactice sau administrative, în care a activat, ceea ce subliniază încă o dată că ne aflăm „în faţa acelui titan care, ca tânăr, a fost de o bătrâneţe uimitoare, iar, ca bătrân de peste 80 de ani, s-a remarcat prin entuziasmul de adolescent al celei mai curate şi mai mari activităţi cărturăreşti"[8].

[1] Ion Buzaşi, *Timotei Cipariu – scriitorul*, Blaj, Editura Buna Vestire, 2005, p. 13.
[2] Apud, Augustin Bunea, *Amintirea lui Cipariu*, în „Unirea. Foaie bisericească-politică", Număr festiv, anul XV, Blaj, 24 iunie 1905, p. 203.
[3] Timotei Cipariu a fost hirotonit *preot celibatar* de către Episcopul Ioan Bob în anul 1827, vezi Ioan Raţiu, *Timotei Cipariu. Viaţa şi activitatea lui*, Blaj, Tipografia Seminarului Arhidiecezan, 1905, p. 12.
[4] *Ibidem*, pp. 16-19.
[5] *Ibidem*, pp. 11-17.
[6] *Ibidem*, pp. 19-23.
[7] *Ibidem*, pp. 12-13.
[8] Paul I. Papadopol, *Timotei Cipariu (1805-1887)*, în „Universul literar", anul XLVI, nrr. 1-2, 1 ianuarie 1930, p. 2.

BDD-A23199 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:43 UTC)

Calitatea sa de om de ştiinţă rămâne totuşi cea care îi aduce cele mai mari realizări în folosul Bisericii, întrucât „ştiinţa este una dintre cele mai frumoase şi nobile podoabe ale omului. Cu cât este mai întinsă, mai adâncă, mai adevărată, mai feliurită şi mai folositoare popoarelor, cu atât apropie ea mai mult pe om de Dumnezeu, în care atotştiinţa este nedespărţită de fiinţa lui. De aceea Dumnezeu prin gura profetului său Malahia, a cerut de la preoţii săi, chemaţi a duce pe oameni la desăvârşirea, ce ne face asemenea lui Dumnezeu şi ne împreună cu el, ca pururea să fie înzestraţi cu ştiinţă”[9].

Tocmai împărtăşirea ştiinţei acumulate, în cazul de faţă teologică, trebuie să-i aducă lui Timotei Cipariu acea cinste despre care îi vorbea Apostolul Pavel ucenicului său Timotei: „Preoţii cei ce-şi ţin bine deregătoria, de îndoită cinste să se învrednicească, mai ales cei care se ostenesc în cuvânt şi învăţătură” (*1Tim*. 5, 17), însă realizările sale în acest domeniu, deşi nu sunt în totalitate trecute cu vederea, totuşi rămân încă nedeplin valorificate. Contribuţiile la biografia lui Timotei Cipariu, începute cu prima abordare monografică ce poartă semnătura istoricului literar Ioan Raţiu[10], continuate apoi cu numărul omagial al ziarul *Unirea*[11] dedicat în întregime lui Timotei Cipariu şi completate de autori precum Ilie Dăianu[12], Nicolae Comşa[13], Alexandru Lupeanu Melin[14] sau Ştefan Manciulea[15], numai amintesc activitatea teologică a lui Cipariu fără să dezvolte sau să aprofundeze acest aspect. Apoi, vreme de aproape o jumătate de veac, în perioada totalitaristă, nici nu s-a mai putut cuteza la o asemenea abordare. Abia după '89 avem de a face cu astfel de iniţiative. Mai întâi profesorul şi istoricul literar Ion Buzaşi pune în circulaţie o antologie de *Poezii şi scrieri religioase*[16] ale lui Cipariu readucând în actualitate figura teologului. Apoi, Anton Goţia în lucrarea *Continuitate şi modernizare de la P. Pavel Aron la T. Cipariu – Studiu lingvistic şi istorico-liturgic*[17], sugerează amprenta lui Timotei Cipariu asupra *Liturghierului* de la 1870. Acestora li se adăugă contribuţiile lui Ioan Chindriş şi ale Niculinei Iacob care, în conferinţe şi studii de specialitate[18], au problematizat şi analizat *Biblia* în versiunea cipariană rămasă până în prezent în manuscris. Aceluiaşi subiect i se acordă

[9] Augustin Bunea, *Amintirea lui Cipariu,* p. 200.
[10] Vezi Raţiu, Ioan, *Timotei Cipariu. Viaţa şi activitatea lui*, Blaj, Tipografia Seminarului Arhidiecezan, 1905.
[11] Vezi „Unirea. Foaie bisericească-politică”, Număr festiv, anul XV, Blaj, 24 iunie 1905.
[12] Ilie Dăianu, *Timotei Cipariu la a 50 aniversare de la moartea lui 3 septembrie 1887*, Bucureşti, „Bucovina” I. E. Teodoruţiu, 1937.
[13] Nicolae Comşa, *Dascălii Blajului. Seria lor cronologică cu date bio-bibliografice,* Blaj, Tipografia Seminarului, 1940, pp. 62-63.
[14] Lui Lupeanu Melin i se datorează apariţia primului fragment din memorialistica cipariană. Acesta transcrie şi publică *Jurnalul* din 1836 sub numele de *Călătorie în Muntenia*: Timotei Cipariu, *Călătorie în Muntenia*, în „Prietenii istoriei literare”, vol. I, Bucureşti, 1931.
[15] Ştefan Manciulea, *Timotei Cipariu. Început de autobiografie*, în „Cultura Creştină”, Blaj, anul XX, nrr. 5-6, nrr. 7-9, nrr. 10-12, 1940, Tipografia Seminarului; Idem, *Timotei Cipariu şi Astra*, Blaj, Tipografia Seminarului, 1943. Lucrarea a fost reeditată sub acelaşi titlu în ediţie îngrijită şi prefaţată de Ion Buzaşi la Editura Astra, Despărţământul “Timotei Cipariu”, Blaj, 2001; Idem, *Activitatea politică a lui Timotei Cipariu*, Blaj, Tipografia Seminarului, 1944. Aceste ultime trei titluri au fost reeditate cu prilejul bicentenarului naşterii lui Timotei Cipariu într-un volum intitulat *Timotei Cipariu. Contribuţii monografice,* Centrul Cultural “Jaques Maritain”, Blaj, 2005; Idem, *Timotei Cipariu, gazetar*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 14, 1942.
[16] Timotei Cipariu, *Poezii şi scrieri religioase*. Antologie şi prefaţă de Ion Buzaşi, Târgu-Lăpuş, Editura Galaxia Gutenberg, 2008.
[17] Anton Goţia, *Continuitate şi modernizare de la P. Pavel Aron la T. Cipariu – Studiu lingvistic şi istorico-liturgic,* Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2006.
[18] Titluri precum *Tradiţie şi inovaţie latinistă în «Biblia lui Timotei Cipariu»*; *Cinci versiuni româneşti al Sfintei Scripturi în Blajul greco-catolic. Filiaţie şi originalitate*; *Şcoala latinistă şi traducerea Bibliei în limba română* sau *Bibliile blăjene din secolul al XVIII-lea, modelatoare ale culturii şi limbii române premoderne* răsfirate în diferite reviste au fost adunate, alături de altele, împreună în volumul Ioan Chindriş, Niculina Iacob, *Secvenţe iluministe*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2013 sub titlul *Biblistice*.

BDD-A23199 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:43 UTC)

un spaţiu important şi în lucrarea lui Remus Mircea Birtz: *Consideraţii asupra unor traduceri biblice româneşti din sec. XIX-XX*[19].

Prin urmare, profilul teologului Cipariu este un şantier deschis. De aceea, vom încerca în studiul nostru să fructificăm rezultatele cercetărilor pe acest subiect prin aducerea în discuţie a lucrărilor teologice la care a contribuit sau pe care le-a scris enciclopedul blăjean.

Între acestea, un loc aparte este ocupat de editarea *Orologhionului* sau *Ceaslovului* în anul 1835[20]. Este prima carte de cult din istoria limbii române, tipărită cu litere latine. Nu este mai puţin adevărat că acest demers al lui Cipariu este anticipat cu aproximativ o jumătate de secol de către un alt exponent ilustru al *Şcolii Ardelene*, călugărul Samuil Clain care, în anul 1779 publica la Viena cea dintâi carte de rugăciuni din cultura românească scrisă cu caractere latine[21] sub titlul: *Carte de roagaciuni pentru evlavia homului chreştin*[22]. Prin *Carte de rugăciuni*, Samuil Micu stimula gustul şi deprinderea elementelor minimale ale unei limbi române, în calitatea ei de fiică a limbii latine, cât şi accesul mai larg la rugăciune. Familiarizarea cu elementele limbii trebuia să conducă în mod firesc la o lărgire considerabilă a ariei, redusă uneori numai la preot şi dascăl, a celor care folosesc cartea pentru rugăciuni. Pe aceeaşi linie se înscrie şi *Acatistul* publicat la Sibiu în anul 1801.

Posibil inspirat de Micu, cu care se aseamănă în multe aspecte, Cipariu împinge lucrurile mai în profunzime atunci când introduce *Orologhionul* cu litere latine în practica Bisericii Unite. Fiind o carte „care cuprinde urmarea orelor şi câte sunt de lipsă spre săvârşirea laudelor de toate zilele”[23] folosită în mod deosebit de preoţi, dar şi de studenţii în teologie, pe lângă calitatea de instrument folositor pentru rugăciune, *Orologhionul* devine şi o cale prielnică de reaşezare a limbii române pe făgaşul ei natural în care s-a născut, dar care la un moment dat, în cursul istoriei s-a pierdut prin introducerea alfabetului chirilic[24]. Or, pe lângă celelalte străduinţe ale sale în plan lingvistic şi filologic, Timotei Cipariu a intuit oportunitatea oferită de graiul bisericesc şi de cei care-l propovăduiau în atingerea scopului său cu privire la limba română. Străduniile sale nu au rămas nerăsplătite. Ediţia a V-cea a *Orologhionului* are la început următoarea dedicaţie: „Amintirii lui Timotei Cipariu celui care înainte cu una sută ani la a. d.

[19] P. Dr. Mircea Remus Birtz, *Consideraţii asupra unor traduceri biblice româneşti din sec. XIX-XX*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2013, pp. 8-16; 75-82.

[20] *Orologiulu celu mare* (Ciasoslovu) acum antaea ora intru acestu tipu dupa originalulu grecescu revediutu si datu afara, Blasiu, în Tipografia Romaneasca, 1835.

[21] Serafim Duicu, *Pe urmele lui Samuil Micu-Clain*, Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1986, p. 79.

[22] Samuil Micu, *Carte de roagaciuni pentru evlavia homului chreştin*, Viena, 1779. Născută în timpul frământărilor cercului vienez de intelectuali români privind emanciparea culturală şi religioasă a românilor transilvăneni, această lucrare conţine şi o expunere succintă a sistemului său ortografic şi etimologic, ceea ce arată, dincolo de aportul lingvistic, o nouă orientare. Probabil, Samuil Micu a fost inspirat în acest demers de *Bucoavne*, acele mici catehisme care deveneau de obicei un fel de *abecedare* atât în sensul deprinderii principalelor învăţături de credinţă, cât şi în cel al cititului sau scrisului. Un exemplu *Bucoavna de la Bălgrad* ca de altfel modelele ei slavone, încep într-un mod similar şi anume: prin redarea unor elemente legate de limbă cu toate că întreg conţinutul era religios, vezi Alin-Mihai Gherman, Eva Mârza, *Studiu filologic* la *Bucoavna de la Bălgrad 1699*. Ediţie critică tipărită cu binecuvântarea P.S. Emilian, Episcop al Alba Iuliei, Sibiu, 1989, pp. 73-84.

[23] *Orologhion care cuprinde urmarea orelor şi câte sunt de lipsă spre săvârşirea laudelor de toate zilele*. Ediţiunea a V-a, cu binecuvântarea Excelenţei Sale Înaltpreasfinţitului Domn Dr. Vasile Suciu Arhiepiscop şi Mitropolit de Alba-Iulia şi Făgăraş, Blaj, 1931, p. 1.

[24] Opinia lui Cipariu cu privire la acest aspect este limpede formulată în *Discursul asupra istoriei limbii române,* pronunţat în şedinţa publică a Societăţii Literare din Bucureşti, la 6-18 august 1867: “... introducerea limbii slavice, chiar şi în bisericile românului, atunci limba română ajunse la cea mai din urmă agonie. Domnilor! Iertaţi-mă ca să nu mă demit în descrierea acestor secoli, plini de întuneric şi de barbarie, de carii nici un român nu-şi poate aduce aminte fără greaţă şi înfiorare – greaţă pentru barbarie şi înfiorare pentru stricăciunea ce ne-a cauzat slavonismul în limba şi în cultura intelectuală”, în Timotei Cipariu, *Scientia Litterarium*. Ediţie, prefaţă, micromonografii, comentarii, note enciclopedice, glosar, indici, bibliografie de Stela Toma, Bucureşti, Academia Română, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Institutul de Istorie şi Teorie literară „G. Călinescu”, 2004, p. 304.

BDD-A23199 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:43 UTC)

1835 a tipărit la Blaj pentru folosul Bisericii şi al neamului atunci întâia-oară cu litere străbune această carte”[25].

În aceeaşi sferă a cărţilor de cult, numele lui Timotei Cipariu pare să fie legat şi de ediţia din 1870 a *Liturghierului*[26], deşi acesta nu mai era prefect al Tipografiei Seminarului din 1863. Opinia este formulată de Anton Goţia în următorii termeni: „În anul 1970 se tipăreşte la Blaj cu caractere latine şi ortografie etimologică o nouă ediţie a Liturghierului [...] pe care o considerăm ca aparţinând «epocii cipariene»”[27]. Ediţia în discuţie, dincolo de faptul că înlocuieşte alfabetul chirilic cu cel latin, este considerată în raport cu ediţiile precedente apărute la Blaj un salt spre modernitate, nu atât în ce priveşte conţinutul său care rămâne cel clasic, cât mai ales în ce priveşte „expresia lui [...] substanţial diferită [...] marcând o modernizare a limbajului în sensul promovării masive a neologismului”[28]. De asemenea, terminologia acestui *Liturghier* introduce termeni noi (*Sânte Dumnezeule* în loc de *Aghios*, *Spiritul Sfânt* în loc de *Duh* «Sfânt», *a binecuvânta* în loc de *blagoslovi* etc) şi o serie de sinonime de provenienţă latină înlocuind totodată vechea terminologie a liturghierelor apărute la Blaj, tradiţională şi mai slavizantă, împrumutată şi multiplicată de la ediţia lui Antim Ivireanu încoace[29]. Curajul acestei *înnoiri* nu a rămas neamendat nici în epocă şi nici mai apoi. Noi ne rezumăm în a considera, împreună cu Anton Goţia, că această întreprindere „se înscrie în curentul cultural dominant al timpului, pe linia Şcolii Ardelene, de promovare a scrierii limbii române cu litere latine şi grafie etimologică, cultivarea şi îmbogăţirea limbii pe linie latino-romanică”[30].

Timp de patru ani, Cipariu a predat teologia dogmatică în Seminarul blăjean. Faptul că nu a semnat lucrări în acest domeniu al teologiei ne duce cu gândul la probabilitatea că Dimitrie Caian i-a lăsat moştenire nu numai catedra[31], aşa cum arăta Ioan Raţiu, ci şi dogmaticile sale[32]. În schimb, în ce priveşte studiul biblic, Timotei Cipariu dăruieşte două lucrări. Prima dintre ele este *Ştiinţa Sfintei Scripturi*[33], o lucrare care atât prin conţinut, cât şi prin alcătuire exprimă anvergura culturală şi documentară a autorului şi, în acelaşi timp, pasiunea pentru acest sector al cunoaşterii „A cunosce, ce e S. Scriptura, cuprinsulu si invetiatur'a ei, autoritatea si începutulu acestoru carti, e de celu mai înaltu interesu pentru tota omenimea si mai cu alegere pentru omulu crestinu, preutu şi teologu. Întru ins'a afla istoriculu monumente literarie si funtane istorice de cea mai inalta vechime, plene de cele mai interesante notitie in tota cautarea: filosofulu cea mai limpede teoria despre cele mai grele probleme metafisice: de D.dieu si sufletu, precum si moralia cea mai curata si inaltiatoria de anime: crestinulu cunoscenti'a relegiunei cei mai mangaiatorie, a descoperirei cei mai adeverate D.dieesci, si insusi cuventulu lui D.dieu. Éra preutulu cá teologu afla întru însa (Sfânta Scriptură n.n.) funtan'a cea

[25] *Orologhion*, 1931, p. 2.
[26] *Dumnezeieştile şi Sântele Liturgie. Ale celor dintru sânţi părinţilor moştri Ioan Crisostom, Basiliu cel Mare şi Gregoriu Dialogul*. Cu binecuvântarea Prea-sânţitului Domnului Domn Ioan Arhiepiscopul şi Metropolitul Albe-Juliei, Blaj, 1870.
[27] Anton Goţia, *Continuitate şi modernizare de la P. Pavel Aron la T. Cipariu – Studiu lingvistic şi istorico-liturgic*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2006, p. 74.
[28] *Ibidem*, p. 75.
[29] *Ibidem*, pp. 75-80.
[30] *Ibidem*, p. 86.
[31] Ioan Raţiu, *Timotei Cipariu. Viaţa şi activitatea lui*, p. 12.
[32] Dimitrie Caian, proaspăt întors de la studii, publică între 1804-1811 trei volume de teologie dogmatică sub titlul: *Teologhie dogmatică. După învăţătura bunilor credincioşi Dascăli întocmită, cu mărturii din S. Scriptură, şi din Sf. Părinţi întărită spre învăţătura Clerului celui tânăr Rumânesc aşezată şi tipărită. Cu blagoslovenia Excelenţii Sale, Prea Luminatului, şi prea Osfinţitului Domnului Domn. Ioan Bobb. Vlădicul Făgăraşului, şi a Prea Înălţatei Cesaro Crăeşti Mărimi Sfeatnic din lăuntru*, [I-III], în Blaj la Mitropolie anulu [1804-1811], cu Tipariul Seminariului.
[33] Timotei Cipariu, *Scienti'a Ştiinţa S. Scripture. Isagogica, Ermenevtica si Archeologica*, Blaj, Tipariul Seminarului Diecezan, 1854.

BDD-A23199 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:43 UTC)

neîmpucinata, dein care e chiamatu a adapá turm'a sa cea cea sufleteasca insetata de adevărulu D.diescu cu ap'a cea via si de pururea curetoria, – si arm'a neinvinsă, cu care sesi apere turm'a asupr'a ostei indoieleloru si a necredinţei. «Cà buzele preutului voru pazi scienti'a, si lege voru cercá dein rostulu lui: ca angerulu domnului poteriloru este elu» (Mal. II, 7)"[34].

În acest paragraf, vorbind despre importanţa cunoaşterii Sfintei Scripturi de către toţi oamenii, istorici sau filosofi, accentuând mai ales pentru creştini, preot şi teolog, Cipariu face aluzie la destinatarii lucrării. Aceştia sunt în primul rând studentul în teologie şi preotul, o dată pentru ei personal, iar apoi pentru cei cărora le-o vor împărtăşi sau explica. Este limpede că ne aflăm în faţa unui manual de studiu biblic: „Cugetulu autoriului în scrierea acestui opu a fostu, a dá in man'a teneriloru invetiatori un Manuale despre cele ce se cuvene a sci unui preotu despre S. Scriptura dupa starea scientiei biblice de acum, si dupa credenti'a beserecei catolice. Inse nu numai acestoru teri, ci chiaru si preotiloru mai betrani, credemu, cà intru asta seracia a literaturei romanesci si mai alesu teologice, nu va fi cu totu forà de folosu[35].

Structurată în cinci părţi[36], fiecare dintre acestea divizată, la rândul ei, în mai multe subcapitole, lucrarea este o prezentare critică a Sfintei Scripturi care depăşeşte simpla expunere a conţinutului şi împărţirii acesteia, oferind o analiză sistematică şi interdisciplinară: în care pe lângă conţinut sunt prezente date istorice, de ermeneutică[37] şi de arheologie biblică, geografice etc. Deşi mărturiseşte că această lucrare este rezultatul a 15 ani de muncă şi că are la bază sursele cele mai importante în epocă, Cipariu lasă să se înţeleagă că, în condiţii mai prielnice, şi-ar fi dorit ca aceasta să aibă o altă anvergură: „Autoriulu, care in decursulu a XV ani s'a cuprensu cu tradarea studiului biblicu, si si-a fostu cumpusu una mare parte dein acele scientie in limb'a parentiesca , ar' fi doritu, cá nu in compediu, precum e acestu de facia, ci intru totu intensulu loru, dupa cum au fostu deliniatu de la inceputu, sa le fia potutu publicá in tipariu. Inse causele impiedicarei sunt prea bene semtite, farà de a le infirá mai cu de amenuntulu"[38]. Respiră în aceste rânduri încă o dată seriozitatea cu care acest mare cărturar înţelege să cerceteze şi să scrie, dorinţa de a împărtăşi studenţilor săi toată ştiinţa pe care o are.

A doua lucrare a lui Timotei Cipariu pe tărâm biblic este, *Istoria Sfântă sau Biblică a Testamentului Vechiu şi Nou*[39], mai redusă ca dimensiuni şi mai modestă ca abordare metodologică decât precedenta. Concepută în două părţi mari: *Istoria Vechiului Testament* şi *Istoria Noului Testament*, fiecare dintre ele având câte cinci capitole, lucrarea prezintă istoria revelată a mântuirii de la Facere până la moartea Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel[40]. Lucrarea este în mod limpede un manual care avea menirea de a oferi studenţilor teologi un prim contact, o introducere în studiul istoriei sacre. Apoi, cel mai probabil, cunoştinţele erau aprofundate prin studiul celuilalt manual *Ştiinţa Sfintei Scripturi*, de care am amintit mai sus.

[34] *Ibidem*, p. 1.
[35] Timotei Cipariu, *Scienti'a s. Scripture*, Blasiu, Tipariulu Seminarului Diecesanu, 1854, pp. 1-2.
[36] Acestea sunt: partea I – *Scriptura Vechiului Testament*, partea a II-a – *Scriptura Noului Testament*, partea a III-a – *Amândouă Scripturile*, partea a IV-a – *Vechimile Scipturii* şi partea a V-a – *Josue*.
[37] Ştefan Manciulea, *Timotei Cipariu şi Astra*. Ediţie şi prefaţă de Ion Buzaşi, Editura ASTRA, Despărţământul „Timotei Cipariu" Blaj, 2001, p. 122.
[38] *Ibidem*, p. V.
[39] Timotei Cipariu, *Istoria Sfântă sau Biblică a Testamentului Vechiu şi Nou pentru inceputori*, editiunea II, Blasiu, Cu Tipariului Seminariului, 1959.
[40] Istoria Vechiului Testament este prezentată în cinci părţi sau capitole: I – De la facere până la diluviu (potop), II – de la diluviu până la Moise, III – de la Moise până la Saul, IV – de la Saul până la exil şi V – de la exil până la Cristos. De asemenea, istoria Vechiului Testament are, la rândul ei tot cinci capitole: I –de la naştere până la botez, II – de la botez până la patimi, III - de la patimi până la Înviere, IV – de la Înviere până la Înălţare şi V - de la Înălţare până la moartea lui Petru şi Pavel

BDD-A23199 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:43 UTC)

Pe tărâm teologic, traducerea *Sfântei Scripturi* rămâne probabil realizarea sa cea mai însemnată, dar care, din păcate a rămas până în ziua de astăzi ascunsă ochilor cititorului în cele trei volume ale manuscrisului păstrat la Biblioteca Academiei Române din Cluj-Napoca, sub cota: ms. rom. 209. În peisajul cultural blăjean „tălmăcirea" lui Cipariu nu stă sub semnul noutăţii cât mai cu seamă sub cel al continuităţii unei tradiţii singulare în spaţiul românesc: „fenomenul care se declanşează la Blaj este unic în istoria culturii române, pentru că aici se vor realiza între 1760 şi 1914 cinci versiuni româneşti ale Bibliei, diferite una de cealaltă, dintre care patru au ajuns până la noi numai în manuscris"[41]. În ordine cronologică traducerea cipariană este a patra, urmându-le pe cea a lui Petru Pavel Aron care a fost în sfârşit tipărită în anul 2005 după aproape un sfert de mileniu de aşteptare[42], pe cea a lui Samuil Micu[43] singura *Biblie* apărută în epocă ba, mai mult, reeditată în câteva ediţii succesive şi, nu în ultimul rând, pe cea a profesorului de teologie biblică la Blaj, Teodor Pop, care în răstimp de vreo 25 de ani „a realizat o traducere proprie, selectivă, opţiunea traducătorului îndreptându-se spre cărţile poetice şi profetice ale *Vechiului Testament*, din care a tradus *Psaltirea, Proverbele, Cântarea Cântărilor, Eclesiastul* şi profeţii *Isaiia, Ieremia, Plângerea Ieremiei, , Iezechiil* şi *Daniil*. Manuscrisul traducerii lui Teodor Pop se păstrează la Biblioteca Academiei Române din Cluj-Napoca, Fondul Blaj, sub cota: ms. rom. 57, 59"[44].

De asemenea, traducerea lui Cipariu este urmată de cea a lui Victor Smigelschi, în care aspectul teologic pare să primeze celui lingvistic: „Nu este vorba numai de o ediţie liniară, aşa cum erau ediţiile făcute până atunci după *Biblia lui Samuil Micu* (1819, 1854-1856, 1856-1858; ulterior, 1914), pentru că, în afara textului de la 1795, transcris cu fidelitate şi cu minime modificări de limbă [...] Smigelschi a îmbogăţit lucrarea cu un număr impresionant (greu de

[41] Ioan Chindriş, Niculina Iacob, *Secvenţe iluministe*, p. 92.

[42] *Biblia Vulgata Blaj 1760-1761 („Biblia lui Petru Pavel Aron")*. Ediţie princeps după manuscris inedit, coordonatori Ioan Chindriş şi Niculina Iacob, Vol. I-V, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

[43] *Bibliia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi şi a ceii* Noao, toate care s-au tipărit de pre limba elinească pre înţălesul limbii româneşti. Acum întâi s-au tipărit româneşte, sub stăpânirea preaînălţatului împărat a romanilor Franţisc al doilea, craiului apostolicesc, mare prinţip al Ardealului şi celelalte. Cu blagosloveniia Măriii Sale, prealuminatului şi preasfinţitului domnului domn, Ioan Bob, vlădicul Făgăraşului. În Blaj, la Mitropolie. Anul de la naşterea lui Hristos 1795. *Biblia* de la Blaj s-a bucurat de mare preţuire nu numai în ambianţa greco-catolică, ci şi în cea ortodoxă, motiv pentru care este pe drept socotită *Biblie naţională a românilor* (vezi Ioan Chindriş, *Rolul geniului în crearea Bibliei naţionale*, în *Biserica Română Unită cu Roma Greco-Catolică – istorie şi spiritualitate – 150 de ani de la înfiinţarea Mitropoliei Române Unită cu Roma la Blaj*, Coordonatori ediţie Pr. dr. Cristian Barta, drd. Zaharie Pintea, Ed. Buna Vestire, Blaj, 2003, p. 219 şi Ioan Chindriş, Niculina Iacob, *Secvenţe iluministe*, p. 133) sau *Biblie ecumenică* (vezi Vladimir Petercă, *Biblia de la Blaj – o punte peste veacuri*, în *Şcolile Greco-catolice ale Blajului 250 de ani de credinţă şi cultură …*, p. 67). Valoarea ei incontestabilă şi autoritatea de care s-a bucurat este confirmată o dată în plus de retipăririle de care a avut parte în mediul ortodox: Petersburg, 1819, Buzău, 1854-1856 şi Sibiu, 1856-1858 (vezi Ioan Chindriş, *Rolul geniului în crearea Bibliei naţionale* ..., pp. 216-218; Vladimir Petercă, *Biblia de la Blaj – o punte peste veacuri* ..., p. 67; N. Mladin, I. Vlad şi Al. Moisiu, *Samuil Micu Clain – Teologul. Viaţa, opera şi concepţia lui teologică*, Editura Arhiepiscopiei Ortodoxe Române, Sibiu, 1957, pp. 52-53). Istoricul Ioan Chindriş, secondat de omul de litere Nuculina Iacob, apreciind popularitatea de care s-a bucurat *Biblia* lui Samuil Micu afirmă: „punctul culminant al acestei glorioase ascensiuni consituindu-l reproducerea textului de la 1795, cu modificări neînsemnate, în Biblia sinodală de la Bucureşti, din 1914 (*Biblia, adică Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi şi a celei Nouă*, tipărită în zilele Majestăţii Sale Carol I, regele României, în al 49 an de slăvită domnie. Ediţia Sfântului Sinod, Bucureşti, Tipografia cărţilor Bisericeşti, 1914)", vezi Ioan Chindriş, Niculina Iacob, *Secvenţe iluministe*, p. 94. În sfârşit, în anul 2000, *Biblia de la Blaj* se întoarce acasă întrucât este retipărită la Roma, în ediţie jubiliară, cu binecuvântarea Î.P.S. Lucian Mureşan mitropolitul Bisericii Române Unite şi realizată sub înaltul patronaj al P.S. Virgil Bercea episcopul Eparhiei Române Unite de Oradea şi sub egida ştiinţifică a Academiei Române, Institutul de Istorie Cluj-Napoca, director acad. Camil Mureşan (*Biblia de la Blaj 1795*. Ediţie jubiliară, Cu binecuvântarea Î. P. S. Lucian Mureşan mitropolitul Bisericii Române Unite, realizată sub înaltul patronaj al P. S. Virgil Bercea episcopul Eparhiei române Unite de Oradea şi sub egida ştiinţifică a Academiei Române Institutul de Istorie Cluj-Napoca, director Acad. Camil Mureşan, Roma, 2000). Prin acest demers, „opera de căpetenie şi cununa de lauri a şcolii spirituale din sânul Bisericii Române Unite" precum şi „competenţa teologică, istorică şi filologică nemaintâlnite în lumea românească"[43] a traducătorului, în persoana lui Samuil Micu Clain, au fost reaşezate la locul potrivit.

[44] *Ibidem*, p. 96.

BDD-A23199 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:43 UTC)

precizat deocamdată) de note, comentarii şi explicaţii proprii [...]. Pas cu pas într-un succedaneu de erudiţie barocă, profesorul blăjean secondează textul biblic de la 1795 cu clarificări şi cugetări pertinente, edificiu uriaş de cultură teologică, biblică în mod aparte. Şi Samuil Micu fusese atras de erudiţia critică, dar a fost nevoit să cedeze în faţa unei urgenţe resimţită imperativ, aceea de a umple golul de texte din cultura românilor. În momentul în care Smigelschi realiza ediţia sa, această problemă nu se mai punea la aceleaşi dimensiuni, şi, prin urmare, el a putut zăbovi îndelung asupra textului, rezultatul demersului său hermeneutic fiind unic în cultura românească până în momentul apariţiei versiunii realizate de mitropolitul Bartolomeu Anania"[45].

Această introducere în spiritul fertil Blajului în materie de ştiinţă şi preocupare biblică încearcă să plaseze intreprinderea lui Timotei Cipariu în contextul teologic şi cultural care să o lumineze şi să o explice. Nici în cazul *Bibliei*, Cipariu nu se sustrage tradiţiei Şcolii Ardelene, cum nu o face nici în alte sectoare ale complexei sale activităţi. Cel mai probabil încearcă să ducă mai departe, să aprofundeze ceea ce a ajuns până la el. Însă, fiinţarea de la naştere şi până în prezent a versiunii cipariene a *Bibliei* numai în manuscris a ţinut-o departe de ochii omului de rând şi chiar al specialiştilor şi astfel a păstrat o pată de umbră pe chipul părintelui ei. Se poate spune, şi pe bună dreptate, că Timotei Cipariu este mare oricum, dar adevăratele sale dimensiuni nu pot fi cunoscute în măsura lor corectă, fără această contribuţie şi fără altele care, fie au fost neglijate, fie prea puţin cunoscute. Ce s-ar fi întâmplat dacă ar fi fost publicată? Ce impact ar fi avut asupra teologiei româneşti, în speţă biblică, sau ce impact ar fi avut în evoluţia limbii şi a culturii naţionale? Răspunsurile la aceste întrebări, de altfel fireşti, rămân doar simple ipoteze.

În acelaşi timp, nu putem să nu constatăm în ultima vreme o intensificare a eforturilor de a corecta această nedreptate prin cercetările care s-au făcut asupra textului, dar mai ales prin nobila intenţie de fi pregătită pentru tipar şi *Biblia lui Timotei Cipariu*. Astfel, contribuţiile din ultimele două decenii ale istoricului Ioan Chindriş, ani mulţi directorul Bibliotecii Academiei din Cluj şi a filologului Niculina Iacob care au deschis subiectul, au problematizat şi au provocat. Reacţiile care au apărut deja[46] şi cele care se mai lasă aşteptate vor putea umple golul şi vor lumina mai bine profilul teologului Timotei Cipariu.

---

[45] Ioan Chindriş, Niculina Iacob, *Secvenţe iluministe*, pp. 101-102 şi 113.

[46] Lucrarea preotului greco-catolic şi cercetătorul Dr. Mircea Remus Birtz, *Consideraţii asupra unor traduceri biblice româneşti din sec. XIX-XX*, este în acelaşi timp o reacţie de corectare şi completare a părerilor exprimate de Ioan Chindriş şi Niculina Iacob în *Secvenţe iluministe* ... şi, în acelaşi timp, o încearcare de a răspunde unor întrebări importante precum: „Biblia lui Cipariu – un experiment eşuat? De ce nu şi-a publicat totuşi Cipariu Biblia? sau Îşi putea publica Timotei Cipariu Biblia?". Benefică provocare pentru că interpretarea şi perspectiva istoricului şi a filologului, mai mult decât să fie în opoziţie, sunt completate cu cea a teologului. Cu toate că detaliile disputei nu fac obiectul studiului nostru vom reda câteva fragmente ale lui Birtz pentru a sublinia aspectul reactiv al reflecţiei sale: „Un nou volum dedicat Şcolii Ardelene a apărut recent, realizat de cercetătorii Ioan Chindriş şi Niculina Iacob, intitulat *Secvenţe Iluministe*, Cluj-Napoca, 2013, ed. Napoca Star, având 637 pagini. Volumul reuneşte articole ştiinţifice publicate anterior de cei doi cercetători, fie individual, fie în colaborare, fiind deci un compendiu al unor lucrări precedente, puse astfel la îndemâna cititorilor într-o lucrare unitară. Din nefericire, o prefaţă care să explice rostul volumului şi să semnaleze eventualele apariţii mai noi în domeniul abordat lipseşte. Studiilor biblice le sunt atribuite 235 p., acestea fiind axate pe Bibliile elaborate la Blaj, o atenţie specială fiind acordată Bibliei lui Timotei Cipariu (de fapt manuscrisului biblic al acestuia, cotat Mss. Rom. 209, Fondul Blaj Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj – sigla BARCj). Ca unul care în perioada 2006-2009 am transcris textul Vechiului Testament al acestui manuscris biblic în cadrul unui program patronat de Academia Română, dedicat Moştenirii spirituale a Şcolii Ardelene şi având antrenamentul dobândit prin transcrierea (diortosirea) a 39 de cărţi biblice din cele 52 păstrate ale Vulgatei de la Blaj, pot emite câteva observaţii sau supoziţii pe marginea afirmaţiilor făcute de cei doi cercetători. [...] Autorii volumului Secvenţe iluministe (Chindriş Iacob, 2013) concordă că textul ciparian „urmează aproape literal textul Bibliei de la Bucureşti (1688)" (Chindriş Iacob, 2013, 71, 72, 99), pe parcursul lucrării lor propunându-se câteva direcţii de cercetare: 1. Inserarea Bibliei lui Cipariu în contextul altor strădanii biblice blăene (Biblia Vulgata, a cărei traducere a fost coordonată de episcopul Petru Pavel Aron, Biblia lui Samuel Micu, din 1795, activitatea biblică a canonicului Theodor Pap de Ujfalu / Uifălean, Biblia redactată de canonicul Victor

BDD-A23199 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:43 UTC)

Revenind la versiunea ciparină a Bibliei, cu toate că, aşa cum am amintit, nu este o noutate în materie de transpunere românească are totuşi meritele ei: „Originală, în alt sens însă, este şi versiunea pe care Timotei Cipariu o încheia la 23 octombrie 1870, un experiment cu totul inedit în cultura românească: reluarea *Bibliei de la Bucureşti* din 1688, într-o orientare nouă, aceea a relatinizării limbajului prin recuperarea cuvintelor latineşti vechi ale limbii române, care, din varii cauze, fuseseră uitate. Experimentul a necesitat o uriaşă muncă asupra textului biblic, desfăşurată în singurătatea şi tăcerea care l-au caracterizat întreaga viaţă pe «părintele filologiei române», iar rezultatul acestui efort se păstrează în trei volume manuscrise impresionante, în care textul biblic a rămas pecetluit până de curând”[47]. Sunt subliniate în acest text două aspecte: *munca uriaşă* în ceea cel priveşte pe autor şi *relatinizarea limbajului* în ceea ce priveşte textul. Astfel, demersul lui Cipariu, oricât de dificil şi ostenitor a fost, a avut numai un singur scop, cel filologic, iar noi nu discutăm decât de un manuscris uriaş în care „se regăsesc, ca într-un caleidoscop atotcuprinzător, măreţiile şi lunecările acestui curent, căruia nu i-a succes să se impună nici în domeniul atât de conservator al limbajului biblic, dar nici în acel atât de permisiv al beletristicii”[48]. Conform părerii lui Ion Buzaşi nu atât reintroducerea de cuvinte de origine latină ieşite din uz din diferite motive, cât mai ales ortografia etimologică este cea care provoacă o oarecare reticenţă faţă de text: „Pentru cunoscătorii limbii şi literaturii române este evident că ortografia etimologică era pentru cele două generaţii ale Şcolii Ardelene (sau Şcoala latinistă blăjeană), o dovadă peremptorie a originii latine a limbii noastre şi un argument al continuităţii şi al drepturilor legitime ale poporului român în Transilvania. Dar îndepărtând această haină a grafiei etimologice latinizante multe din paginile Bibliei lui Cipariu sunt la nivelul de frumuseţe al oricărui text clasic românesc, însă cu aportul neologic care le conferă o dignitate din fiinţa istorică a Ardealului”[49]

Remus Mircea Birtz, chiar dacă lărgeşte orizontul apariţiei Bibliilor de la mediul blăjean propus de Chindriş şi Iacob la întreg spaţiul românesc ori chiar extern şi, de asemenea, nuanţează implicarea intensă a lui Cipariu în activităţi editoriale sau bisericeşti, totuşi nu ajunge la o concluzie mult diferită de a celor doi: „Timotei Cipariu a avut desigur cunoştinţă de apariţia Bibliilor de la Iaşi şi de la Pesta, Biblii care erau diferite de cele tradiţionale, erau versiuni noi, dar redactate într-un limbaj îmbogăţit cu neologisme şi cu ortografia latinizantă a epocii. Nu era

---

Szmigelski (N.B. aşa îşi scria el numele, şi se semna). 2. Comparaţia textului ciparian cu alte variante, fiind predilecte cele de Blaj, iar din cele editate de Biserica Ortodoxă fiind selectate B 1688, Biblia Sinodală din 1914 (diortosită după cea din 1795), Biblia lui Şaguna şi Biblia Anania 2001. Referinţe se fac şi la Biblia de la Sankt Petersburg 1819 sau la cea de la Buzău 1854-1856. 3. O problemă ridicată de autori se referă la needitarea textului ciparian. Explicaţiile oferite de ei sunt din cele mai diverse: 3 a. „Ne-am întrebat atunci şi e firesc să ne întrebăm pentru că răspunsul, oricât de logic ar fi, devine ilogic când e vorba de rămânerea în uitare a unor monumente de limbă românească cum a fost cu putinţă această ignorare de proporţii homeriene? Am răspuns atunci şi vom mai răspunde şi acum, aşa cum istoria ne-a mai pus în situaţia de a o face: blestemul istoric al Şcolii Ardelene, care, iată, nu se dezminte” (Chindriş Iacob, 2013, 37 nota 2, 73). 3 b. Contextul cauzat de polemica dintre Andrei Şaguna şi Ion Heliade Rădulescu, cu privire la editarea Bibliei (Chindriş Iacob 2013, 73-75). Polemica Andrei Şaguna şi Ion Heliade Rădulescu este totodată un pretext pentru o utilă comparaţie a textului biblic parisian (Heliade) cu cel ciparian (*Ibidem* 90-91), dar şi reiterarea unor mai vechi acuze împotriva lui Şaguna, cum că acesta „şi-ar fi însuşit” Biblia de la Blaj 1795 (*Ibidem* 29, 37 nota 2, 222), o formulare mai blândă decât una anterioară (când fapta lui Şaguna a fost definită „cel mai mare furt literar pe care l-a înregistrat cultura noastră din toate timpurile” Chindriş, 2010, 349). 3 c. Autorii conchid că nu exista o problemă financiară în cazul lui Cipariu, acesta cheltuind de altfel sume importante pentru achiziţiile cărţilor şi manuscriselor rare (Chindriş Iacob 2013, 75). Iată deci alte şi noi întrebări pentru cercetătorii care doresc să se apropie de fenomenul editării Sfintei Scripturi în spaţiul cultural românesc. N.B Manuscrisul biblic al lui Timotei Cipariu nu a fost ignorat la Blaj, fiind menţionat şi de P. Dr. Victor Macaveiu imediat după Primul Război Mondial (Macaveiu 1921, 8), vezi, pp. 8; 11-12.

[47] Ioan Chindriş, Niculina Iacob, *Secvenţe iluministe*, p. 99.

[48] *Ibidem*, p. 128.

[49] Ion Buzaşi, *Prefaţă* la Timotei Cipariu, *Poezii şi scrieri religioase*, p. 15.

BDD-A23199 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:43 UTC)

sistemul *lui* ortografic, aşa cum apare în manuscrisul biblic, dar era un sistem acceptat în acel timp. Tirajele erau substanţiale pentru acele timpuri, preţul de cost fiind mic. Dar în acei ani Cipariu era ocupat şi cu editarea cărţilor de cult de la Blaj, activitate ce avea acordul şi comanda ierarhiei (Euchologiul din 1868, Liturghierul din 1870, Octoihul latinizat deja în ediţiile din 1858, 1865, 1875, Penticostarul din 1875) (Mârza Rus 2004, 41,48, 59, 61). Era implicat şi în organizarea Primului Conciliu Provincial al Mitropoliei Blăjene, iar între 1867-1872 a editat *„Archivu pentru filologia şi istoria"* un periodic esenţial pentru istoria şi istoria eclesiastică a românilor. Iată deci principalele motive, uşor verificabile, pentru care Timotei Cipariu a renunţat la experimentul său biblic, considerând transcrierea Bibliei din 1688 drept un exerciţiu stilistic, destinat să rămână ca atare"[50].

Toate opiniile expuse mai sus consideră traducerea lui Cipariu numai sub aspect istoric, lingvistic şi filologic. Lipsesc deocamdată abordări şi interpretări şi din alte unghiuri, cum ar fi cel teologic. Renumele de „părintele filologiei române"[51] sau de „primul mare lingvist român"[52], pe care şi le-a câştigat pot constitui chei de interpretare, dar nu unicele în apropierea de Biblia lui Cipariu. Pe lângă principiile ligvistice şi filologice, poate fi adăugată concepţia sa despre limba bisericească pe care o consideră mai regulată, cu o ortografie mai etimologică şi, probabil, o albie potrivită pentru diseminarea rezultatelor cercetărilor sale: „Românii noştri însă au limba bisericească, care e mai regulată decât multe dialecte ale noastre, ales ortografia ei e mai etimologică. Cu această limbă şi ortografie se folosiră prea bine românii timp îndelungat. Şi merită ca această limbă şi această ortografie să se ia de bază pentru limba şi literatura română cea profană. De aceea şi convicţiunea mea era, şi fu, şi este, ca de la formele şi ortografia acestei limbi să nu ne abatem decât acolo, unde cercetările filologice dne demustră, că în limba bisericească se află sminteală ca şi în vorbirea altor ţinuturi"[53]. Această concepţie ar putea completa explicaţiile în implicarea lui Cipariu nu numai în traducerea Bibliei, dar şi în editarea cărţilor bisericeşti.

Accesul mai larg la text prin tipărirea *Bibliei* lui Timotei Cipariu şi eventualele studii ce vor însoţii evenimentul vor fi în măsură să completeze valoarea demersului şi profilul teologului Timotei Cipariu.

Importante, nu numai pentru profilul teologic ci şi pentru cel literar, sunt şi predicile lui Cipariu, care au fost publicate parţial de către Ştefan Manciulea[54] şi republicate de Ion Buzaşi în Timotei Cipariu, *Poezii şi scrieri religioase*. Este vorba despre o predică funebră, *La un moşneag* şi cel mai probabil nişte meditaţii de reculegere spirituală ţinute studenţilor teologi blăjeni, pentru Postul Mare şi Sărbătoarea Învierii Domnului, în martie 1855: „Veniţi dar, tinerilor (mei frăţiori), întru aceste zile de întoarcere şi cercetare a conoştiinţelor noastre, să meditäm în camerile noastre asupra marelui mister al credinţei; veniţi să cugeetäm despre Creatoriul, Răscumpărătoriul şi Sfinţitoriul nostru; veniţi să cercetäm cu seriozitate afundul conştiinţelor noastre şi să vedem au nu cumva fără voia noastră s-a vârât întru însele vreun fir de îndoială, care ca aluatul să ne corumpă toată frămäntätura credinţei; şi de vom afla neghina mestecată în grâul nostru, veniţi să o scoatem înainte de a o semäna în pämäntul semänäturii noastre. Că de nu veţi ave credinţă întreagă şi nemişcată în inimile voastre, amar vouă pre calea

[50] Remus Mircea Birtz, *op. cit.*, p. 26.
[51] Sextil Puşcariu, *Timotei Cipariu*, în „Luceafărul", an IV, nr.15-16, 1905, p. 316.
[52] Carmen-Gabriela Pamfil, *Timotei Cipariu – primul filolog român*, în „Limba Română", anul XVIII, nr. 1-2, 2008.
[53] Timotei Cipariu, *Discursuri*. Ediţie îngrijită, antologie şi glosar de Ştefan Manciulea şi Ion Buzaşi. Prefaţă şi bibliografie de Ion Buzaşi, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1984, p. 71.
[54] Timotei Cipariu, *Predici*, în „Cuvântul Adevărului", revistă bisericească, omiletică, pastorală, editată de ordinul Sf. Vasile cel Mare, Bixad, 1940, nrr. 8-9-10 (I), pp. 368-372.

BDD-A23199 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:43 UTC)

chemării ce vi-o aţi ales; căci cum veţi putea voi să duceţi de mână în viaţă pe cei orbi, de veţi fi şi voi asemenea orbi ca şi ei; cum veţi putea redica inimile cele desperate şi înfiorate în Ora ce [a] de pre urmă de care tot sufletul se înfioară avându de a se arăta înaintea neînduplecatului Judecătoriu? Acum e timpul bine primit de a vă cerceta pre voi înşivă, acum e prilejul de a vă întări credinţa şi a vă risipi îndoielile. Şi cela ce este lumina cea neapusă, să lumineze mintea, inima şi cunoscietiele voastre cu cu lumina adevărului celui de Sus"[55]. Cu blândeţea părintelui, cu profunzimea profetului parcă ieşit din Scriptură toate meditaţiile întinse pe aproximativ 50 de pagini, sunt o continuă invitaţie de aprofundare a chemării la preoţie şi a misiunii preotului în lume ca păstor al turmei lui Cristos, ca slujitor al Domnului şi al aproapelui, cale presărată cu împliniri, dar şi cu sacrificii, cu credinţă şi cu ştiinţă.

Timotei Cipariu a avut pe lângă preocupările sale lingvistice, filologice, istorice, etc. o bogată activitate şi în sfera teologică şi ecleziastică. Dincolo de cariera bisericească în care a urcat atât de sus încât a fost la numai un pas de scaunul de mitropolit, a rămas un dascăl de teologie dăruit şi serios care a cercetat şi scris mai mult decât a putut să publice spre folosul studenţilor săi. Este autor de manuale de teologie biblică, este traducătorul unei versiuni româneşti a Bibliei, şi cel care şi-a pus amprenta pe cărţi de cult sau bisericeşti. Nu în ultimul rând, este autorul unor texte de teologie (predici, meditaţii) care exprimă pe lângă conţinutul revelat, universalitatea şi profunzimea spiritului său.

La aproape un veac şi jumătate de la unirea cu Biserica Romei, Biserica Greco-Catolică se aşezase sub aspect identitar, teologic. Probabil, din acest motiv opera teologică a lui Timotei Cipariu nu este de dimensiunile celor din prima generaţie a Şcolii Ardelene, la fel cum aceştia din urmă nu îl întrec pe Cipariu în cercetările lingvistice şi filologice.

Activitatea teologică a lui Timotei Cipariu şi rezultatele ei rămân o coordonată fundamentală a personalităţii sale, fără de care profilul de dimensiuni enciclopedice ar fi mai sărac şi chiar incomplet.

BIBLIOGRAFIE

1. *Biblia de la Blaj 1795*. Ediţie jubiliară, Cu binecuvântarea Î. P. S. Lucian Mureşan mitropolitul Bisericii Române Unite, realizată sub înaltul patronaj al P. S. Virgil Bercea episcopul Eparhiei române Unite de Oradea şi sub egida ştiinţifică a Academiei Române Institutul de Istorie Cluj-Napoca, director Acad. Camil Mureşan, Roma, 2000
2. *Biblia Vulgata Blaj 1760-1761 („Biblia lui Petru Pavel Aron")*. Ediţie princeps după manuscris inedit, coordonatori Ioan Chindriş şi Niculina Iacob, Vol. I-V, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005
3. *Biblia, adică Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi şi a celei Nouă*, tipărită în zilele Majestăţii Sale Carol I, regele României, în al 49 an de slăvită domnie. Ediţia Sfântului Sinod, Bucureşti, Tipografia cărţilor Bisericeşti, 1914
4. *Bibliia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi şi a ceii* Noao, toate care s-au tipărit de pre limba elinească pre înţălesul limbii româneşti. Acum întâi s-au tipărit româneşte, sub stăpânirea preaînălţatului împărat a romanilor Franţisc al doilea, craiului

[55] Timotei Cipariu, *Poezi şi scrieri religioase*, pp. 99-100.

BDD-A23199 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:43 UTC)

apostolicesc, mare prinţip al Ardealului şi celelalte. Cu blagosloveniia Măriii Sale, prealuminatului şi preasfinţitului domnului domn, Ioan Bob, vlădicul Făgăraşului. În Blaj, la Mitropolie. Anul de la naşterea lui Hristos 1795
5. Birtz, Mircea Remus, *Consideraţii asupra unor traduceri biblice româneşti din sec. XIX-XX*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2013
6. Bunea, Augustin, *Amintirea lui Cipariu*, în „Unirea", anul XV, nr. festiv 25, 1905
7. Buzaşi, Ion, *Timotei Cipariu – scriitorul*, Blaj, Editura Buna Vestire, 2005
8. Caian, Dimitrie, *Teologhie dogmatică. După învăţătura bunilor credincioşi Dascăli întocmită, cu mărturii din S. Scriptură, şi din Sf. Părinţi întărită spre învăţătura Clerului celui tânăr Rumânesc aşezată şi tipărită. Cu blagoslovenia Excelenţii Sale, Prea Luminatului, şi prea Osfinţitului Domnului Domn. Ioan Bobb. Vlădicul Făgăraşului, şi a Prea Înălţatei Cesaro Crăeşti Mărimi Sfeatnic din lăuntru*, [I-III], în Blaj la Mitropolie anulu [1804-1811], cu Tipariul Seminariului.
9. Chindriş, Ioan, Iacob, Niculina, *Secvenţe iluministe*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2013
10. Chindriş, Ioan, *Rolul geniului în crearea Bibliei naţionale*, în *Biserica Română Unită cu Roma Greco-Catolică – istorie şi spiritualitate – 150 de ani de la înfiinţarea Mitropoliei Române Unită cu Roma la Blaj*, Coordonatori ediţie Pr. dr. Cristian Barta, drd. Zaharie Pintea, Blaj, Ed. Buna Vestire, 2003
11. Cipariu, Timotei, *Călătorie în Muntenia*, în „Prietenii istoriei literare", vol. I, Bucureşti, 1931.
12. Idem, *Istoria Sfântă sau Biblică a Testamentului Vechiu şi Nou pentru inceputori*, editiunea II, Blasiu, Cu Tipariului Seminariului, 1959
13. Idem, *Poezii şi scrieri religioase*. Antologie şi prefaţă de Ion Buzaşi, Târgu-Lăpuş, Editura Galaxia Gutenberg, 2008
14. Idem, *Predici*, în „Cuvântul Adevărului", revistă bisericească, omiletică, pastorală, Bixad, Editată de ordinul Sf. Vasile cel Mare, 1940
15. Idem, *Scientia litterarum*. Ediţie, prefaţă, micromonografii, comentarii, note enciclopedice, glosar, indici, bibliografie de Stela Toma, Bucureşti, Academia Română, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Institutul de Istorie şi Teorie literară „G. Călinescu", 2004
16. Idem, *Scienti'a s. Scripture*, Blasiu, Tipariulu Seminarului Diecesanu, 1854
17. Idem, *Scienti'a Ştiinţa S. Scripture. Isagogica, Ermenevtica si Archeologica*, Blaj, Tipariul Seminarului Diecezan, 1854
18. Comşa, Nicolae, *Dascălii Blajului. Seria lor cronologică cu date bio-bibliografice*, Blaj, Tipografia Seminarului, 1940
19. Dăianu, Ilie, *Timotei Cipariu la a 50 aniversare de la moartea lui 3 septembrie 1887*, Bucureşti, „Bucovina" I. E. Teodoruţiu, 1937
20. Duicu, Serafim, *Pe urmele lui Samuil Micu-Clain*, Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1986
21. *Dumnezeieştile şi Sântele Liturgie. Ale celor dintru sânţi părinţilor moştri Ioan Crisostom, Basiliu cel Mare şi Gregoriu Dialogul.* Cu binecuvântarea Prea-sânţitului Domnului Domn Ioan Arhiepiscopul şi Metropolitul Albe-Juliei, Blaj, 1870
22. Gherman, Alin-Mihai, Mârza, Eva, *Studiu filologic* la *Bucoavna de la Bălgrad 1699*. Ediţie critică tipărită cu binecuvântarea P.S. Emilian, Episcop al Alba Iuliei, Sibiu, 1989

BDD-A23199 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:43 UTC)

23. Goţia, Anton, *Continuitate şi modernizare de la P. Pavel Aron la T. Cipariu – Studiu lingvistic şi istorico-liturgic*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2006
24. Manciulea, Ştefan, *Activitatea politică a lui Timotei Cipariu*, Blaj, Tipografia Seminarului, 1944
25. Idem, *Timotei Cipariu şi Astra*, Blaj, Tipografia Seminarului, 1943
26. Idem, *Timotei Cipariu şi Astra*. Ediţie îngrijită şi prefaţată de Ion Buzaşi, Blaj, Editura Astra, Despărţământul "Timotei Cipariu", 2001
27. Idem, *Timotei Cipariu. Contribuţii monografice*, Blaj, Centrul Cultural "Jaques Maritain", 2005
28. Idem, *Timotei Cipariu. Început de autobiografie*, în „Cultura Creştină", Blaj, anul XX, nrr. 5-6, nrr. 7-9, nrr. 10-12, 1940, Tipografia Seminarului
29. Idem, *Timotei Cipariu, gazetar*, în „Gazeta Transilvaniei", nr. 14, 1942
30. Micu, Samuil, *Carte de roagaciuni pentru evlavia homului chreştin*, Viena, 1779.
31. Mladin, N., Vlad, I. şi Moisiu, Al., *Samuil Micu Clain – Teologul. Viaţa, opera şi concepţia lui teologică*, Sibiu, Editura Arhiepiscopiei Ortodoxe Române, 1957
32. *Orologhion care cuprinde urmarea orelor şi câte sunt de lipsă spre săvârşirea laudelor de toate zilele*. Ediţiunea a V-a, cu binecuvântarea Excelenţei Sale Înaltpreasfinţitului Domn Dr. Vasile Suciu Arhiepiscop şi Mitropolit de Alba-Iulia şi Făgăraş, Blaj, 1931
33. *Orologiulu celu mare* (Ciasoslovu) acum antaea ora intru acestu tipu dupa originalulu grecescu revediutu si datu afara, Blasiu, în Tipografia Romaneasca, 1835
34. Papadopol, Paul I., *Timotei Cipariu (1805-1887)*, în „Universul literar", anul XLVI, nrr. 1-2, 1 ianuarie 1930
35. Petercă, Vladimir, *Biblia de la Blaj – o punte peste veacuri*, în *Biserica Română Unită cu Roma Greco-Catolică – istorie şi spiritualitate – 150 de ani de la înfiinţarea Mitropoliei Române Unită cu Roma la Blaj*
36. Raţiu, Ioan, *Timotei Cipariu. Viaţa şi activitatea lui*, Blaj, Tipografia Seminarului Arhidiecezan, 1905

BDD-A23199 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:43 UTC)